

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Тыднёвік палітычны
і літэратурны.

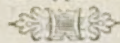
Умовы падпіскі:

На год.....12р. —
На поўгода.... 7р —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захаравская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Цана асобнаго № 30 кап.

Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

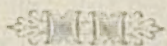
Зьмест № 15: К Богу праведнаму, верш Ц. Гартнаго; Верш, Макара; Беларусь і Украіна, Я. Л-ка; Забыты шлях, М. Богдановіча; Хараству, верш Яскара; Як дзядька езьдзіу у Вільню і што ен там бачыу, верш—разказ Якуба Коласа; Кроніка, Вершы і др..

№ 15. 1918 г. 28 -го красавіка 1918 г. № 15.

К Богу праведнаму.

Вузкая дарогай к праведнаму Богу
Сьмела ты ідзі,
Стомленых душою песнай грамадою
За сабой вядзі;
Вечнае пытаньне, вечнае жаданьне
Кемкасьцю будзі.
Далі ты ім тмя, ясныя, сьвятыя,
Кветкамі ўбірай
Ды пагудна зыкі аб іх сэнс вялікі
Весяла сьпевай.
Прамем іх бліскучым ды красой цьвітучай
Пекна ўбірай.
Сам усягды гатовы будзь на тых зовы
Што з далі ідуць,
Ды істоце утомнай бодрасьці таемнай,
Веры дадаюць.
Кінь на усход рукою крэйкай маладою
І гэтым пакажы
Сьцежку ім, дарогу, к праведнаму Богу.
Уперад — ні дрыжы!

Цішка Гартны.

***

Мы знаём Бацькаўшчыны горо,—
Без меры цяжкі лёс яе,—
І горкіх сьлез народных моро,
І усе, што доля нам дае.
Зауседы хмары у нас на небе
І нібы сонца ні відно.
Мы заусягды а чорным хлебці.
Жывом без шчасьця... Дзе яно?
Ой, доля, доля! дай мне крылля!
Усю Беларусь я аблячу.
Бо усе, што беды натварылі,
Адразу выведаць хачу.
Паляк нам веру ценгля раіу,
Гарэлкай рускі нас паіу
Ды п'яны матку нашу ляіу
І імям царскім нас судзіу.
Нам добра знана іх апека;
Пара забыцца ужо аб тым,
Пара імя нам чалавека
Знаць вольна-чыстым ды сьвятым.
Мы век нікога ні душылі,
А бараніліся усяго.
За што ж нядолю заслужылі?
Ці чым прагневалі каго?
А гора шмат. Ні убачаць дзеці
Таго, бацькі што сьцяраглі;
Яны ні лазілі па сьвеці,
Па-людзку ціхінька жылі.

Пазналі усе, як пекна воля,
Але ж ні умелі шанаваць
Яе наперад мы ніколі;
За гэта ж мусім гараваць.
Ідэя босых ні абуе,—
Яна ні той чароуны бот.
І волі розум патрабуе,
А ні адзін галодны ж вост.
Дык трэба дбаць. Зауседы трэба
Адпор зрабіць ліхой бядзе,
Бо, як у байцы, манна з неба,
Відаць, ніколі ні спадзе.

Макар.

Беларусь і Украіна.

Нас заусюды злучала з Украінай па-чуцце брацкай салідарнасьці. Найбліжэйшы да беларусаў мова, культура і су-польнасьцю гістарычных традыцый, народ украінскі быў для нас тым бліжэйшым народам, каторы разумее нас і катораго разумеем мы, с каторым можна гаварыць аб усім, што набалело на сэрцы і што патрабуе суседзкай парадзі і брацкай развагі. У іх і у нас была адна мэта, адно заданьне, адзін шлях паратунку. Іх радасьць была нашаю радасьцю, іх горо было нашым горам.

Нас ні толькі аднаго гістарычнага су-польнасьцю у мінуўшчыні, а і аднакая доля у сучаснасьці. Мы разам накутавалі пад ігам Маскоўшчыны, разам змагаліся колісь с польскім панаваньнем, разам нас душылі, разам панявералі і зводзілі с сьвету,—разам жа мы выступілі і на цяжкі шлях вызваленьня. Дзяржаўнае будаўніцтва у межах этнаграфічнага разьзяленьня было нашым заданьнем і, здавалася, што па дарозі да гэтай мэты нас ні стрэнуць ніпаразумеўні, і мы згодна, без перашкод, адны адным дапамагаючы, дойдзем да лепшае долі, да сьветлай нацыянальнай будучыны. А вот сталася ж,—сталася так, што этнаграфічна беларускія землі, як Мозыр, Рэчыца, Гомль, наша Чарнігаўшчына далучаюцца да Украіны...

Хочацца думаць, што гэта ні так, што гэтаго ні будзе і ні можа быць, бо і быць ні павінна. Няужо й самі украінцы ні адчуваюць гэтаго? Няужо ні разумеюць таго, што учынілася? Няужо яны сь в я д о м а далучаюцца да гэтаго? Мабыць так, але ні усе. Прынамсі «Нова

Рада», орган нізалежнай грамадзянскай думкі, зьвяртае увагу грамадзянства украінскаго на гэты нінармальны стан рэчы. Яна зазначае, што «адносіны нашы да беларускай справы наогул і спэцыяльна да тых паўднёвых беларускіх зямель, каторыя нібы-то маюць адыйсьці да Украіны, павінны паслужыць пробаю сапраўднасьці нашаго дэмакратызму і вернасьці — сьвяшчэнным прынцыпам павягі да чужых прау. Мы ні павінны забываць, што нацыянальнасьць — рэч ніўмірушчая; калі яна часова прыдушана вагою цяжкіх варушкаў гістарычнай долі, дык яе час надыйдзе і адродзіцца яна сьчакаўшы. Дык ніхай жа ні спадзе тагды на нас пляма, што і мы былі сярод тых, хто, карыстаючыся с цяжкаго стану нацыі, пасягнуу на яе жывую частку. Сьлед нашаму грамадзянству, нашай прэсі зьвярнуць большую увагу на долю братняго народу, каб ні кінулі на нас таго самаго дакору, які мы раней рабілі братом суседам: што нас ні ведалі і ні хацелі з намі пазнаеміцца. Праудзівая, салідная узаемная інфармацыя — пачатак добраго ўзаемнаго паразумеўня».

Справядліва «Нова Рада» кажа, што народ беларускі перажывае цяпер вялікую трагэдыю падобную да тае, якую перажывалі яны у другой палові XVII-го веку, калі Украіну разарвалі на дзьве часткі, разьзяленьня між сабою Дняпром, і за кожную з гэтых частак змагаліся паміж сабою суседзі — Масква, Польшча і Турэччына, уцягаючы да сваіх спораў яшчэ і другія дзяржавы. Цяпер дзельца Беларусь, але ні на дзьве, а на чатыры часткі, па ліку сваіх суседзяў. На Беларусь кваняцца усе яе суседзі — Польшча, Масква і Літва, ні спынілася перад гэтым і Украіна. Ні спынілася... але павінна спыніцца і адыйсьці назад, бо што подчас забываецца і даруецца чужым, таго ні можна забыць і дараваць сваёму.

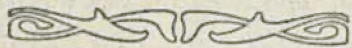
Мы разумеем, што шмат с таго, што цяпер дзеецца, ні заусюды выцякае з добрай волі дзеяча, і толькі гэтым хочам тлумачыць сабе факт прылучэньня этнаграфічна беларускіх зямель на поўдні да Украіны. І тут, як і ўсюды, праудзівая інфармацыя павінна стаць на дапамозі. Беларусь павінна ўпэўніцца, што тут прычыны ні хатнія, а надворныя, што час выраўнуе тое, што парыто вайною і, прымуова парушанае, право нацыі будзе выпраўлена. Мы павінны дасьведчыцца і цвёрда ўпэўніцца, што, калі гістарычны лёс судзіу паўднёвым часткам зямлі беларускай быць далучанымі да суседкі-прыяцелькі, то ставецца гэта часова і беларушчына будзе там забезпечана, як

належыцца. Так мусіць быць, калі мы шануем добрасуседзкія адносіны! Бо хто мае вушы слухаць, той чуе, як нарастаюць варожыя пачуцці у беларускага насельніка да таго, што да гэтага часу разглядаў ён як нешта роднае, блізкае і спагадаючае. Цяпер ні дзіва дачудца, як звывераюцца людзі і як то там, то тут выбухаюць выгукі: мы ніколі ні былі пад «хахлом» і быць ні будзем! Беларусь уладала Украінай, а ні Украіна Беларусь!

Хто мае вушы слухаць, ніхай слухае... І калі «Нова Рада» кажа, што герш за ўсе павінны прамовіць сваё слово самі беларусы, а украінцы паслухаюць, то мусім зазначыць, што цяпер перш за ўсе павінны зрабіць гэта украінцы, а ўжо беларусы іх паслухаюць. «Праудзівая, салідная узаемная інфармацыя — пачатак добрага узаемнага паразумення». Яшчэ німа ведама, як вырашыцца нарэшці доля Беларусі, але ўжо гэты падзел прыносіць вельмі прыкрыя skutki. І ад гэтага трэба ўхіліцца, каб ні нарабіць сабе шкоды. Гэта вымагаецца правам, супольнасцю нашых гістарычных традыцыяў і бліскім сваяцтвам нашых культур, пабудаваных на аднакіх укладах жыцця. Гэта трэба зрабіць як найхутчэй, ні чакаючы таго, што выслоўляецца прыказкай: што мы маем — ні хаваем, а страцімшы — плачам.

Я. Л.-н.

Забыты шлях.

(С пасмертных твораў
М. Богдановіча 1915 г.).

Цяжкі удар прыняла на сябе наша краіна: на яе абшарах зышліся мільённыя арміі, тоцунца бітвы, усё лішчыцца, гаспадарка гібеіць; ні тысячы, а сотні тысяч людзей павінны кідаць усё сваё ды ісці па нізмерным дарогам далей, а куды — німа ведама; ісці, ні знаходзячы прытулку, ні маючы скарынкі хлеба, наміраючы і ад голаду і ад пошасцяў, ні ведаючы, якую даць сабе раду.

І мы, беларуская інтэлігенцыя, будзем ратаваць іх, як ратавалі і дасюль; будзем ратаваць і у сваім краю і на чужыні, намінаючы у гэтыя грозныя часы абещанне, каторае у сэрцы сваём даваў кожны з нас: сілы свае ахвяраваць роднаму краю. Але роднаму краю, а ні толькі ні маючым прыпынку разгромленым людзям.

Бо, баронячы наш народ, мы павінны бараць і нашу культуру. І што б там ні было, а гмах яе, калісьці распачаты, павінен быць збудаваны да канца. Вось чаму я бяруся гаварыць аб справах, здавалася б, зусім ні прыпадаючых да цяперашніх часоў: мова мая будзе аб адным дужа вялікім нідахваце у беларускай поэзіі.

Я пілына прыглядаюся да беларускай поэзіі і заўша з радасцю бачу, што яна — поэзія жывая. Ні таму, або лепі, — ні толькі таму жывая, што ўжо ёсць у яе колькі запраўды здольных песьняроў, іншы раз даючых нам поўныя натхненні, бездаганныя творы. Гэта асаблівага значэння ні мае. Куды большую увагу звяртае на сябе тое, што за восім-дзесяць год свайго праўдзівага існавання наша поэзія прайшла ўсе шляхі, а па часці і сьпежкі, каторыя поэзія эўрапейская пратопытвала болей ста год. З нашых вершаў можна было-б зрабіць «кароткі паўтарыцельны курс» эўрапейскіх пісьменніцкіх напрамкаў апошняга веку. Сантыменталізм, романтизм, рэалізм і натуралізм, урэшці, модернізм — усё гэтае, іншы раз нават у іх рожных кірунках, адбіла наша поэзія, — праўда, найчасцей бегла, ніпоўна, але усё-ж такі адбіла. Вялікую унутраную рухавасць мае яна, — аб гэтым ні можа быць і споркі.

І усё-ж, хоць многа шляхаў прайшла пры сваім развіцці наша поэзія, але адзін дасюль яшчэ абмінае яна, — свой родны беларускі шлях, праложаны праз соткі год народнай песьняй творчасцю. Соткі год народ вытвараў сваю поэзію, вырабляў прыпадаючы да свае думы образы, параўнанні, эпітеты, сюжэты, творчыя падходы. А чым нашы песьняры скарысталіся з усяго гэтага? Бадай што ні чым.

Праўда, яшчэ гадоў семдзесят таму назад, Ян Чачот надрукаваў каля трыццаці уласных песьняў, напісаных так добра на кшталт народных, што і адрожніць ад іх было ні зусім лёгка. Але зборнічка таго даўно ўжо німа, вершы Чачота ні перадрукованы, ніхто іх ні ведае і ніякага уплыву на нашу пісьменнасць яны ні мелі і ні маюць.

За а беларушчыны было [апрыч Чачот і Пятрука с Крошнына ды яшчэ, быць можа, Баршчэўскага] у нашых даўнейшых песьняроў, творы каторых мы ведаем, за мала яе і у сучаснікаў. Адзін толькі Каганец, пішучы вершы, аглядаўся на народную песьню і намагаўся, каб яны былі прыняты яе духам, яе прыкметамі. Ды, на жаль, мала было у яго творах натхнення, і выходзілі яны у яго важкімі, танорнымі, безсільнымі. Таму у друку яны бадай што ні зьяўляліся і ніякага сьледу у беларускай поэзіі яны ні пакінулі. Аднак, хоць і зрэдку, Каганец падвышаўся да праўдзівай творчасці, і тагды у яго вынікалі такія вершы, як «Кабзар» («Н. Н.» 1909 г.) — рэч самародная, патыхаючая народным духам і пакідаючая моцнае ўражэнне. А прыч гэтага, гаварыць астаецца мала аб чым. Зрэдку то там, то сям спатыкаюцца у сучасных вершах то

народны эпітэт, то народны паралелізм, або мэтр, або рыфма, або сюжэт. Але як тое рэдка і як тое выпадкова! Часцей гэтае спатыкалася у Цёткі... Дзьветры такія аж рэчы напісаў Купала *). А па за тым трэба ставіць кропку. Беларускіх вершаў у нас яшчэ ні было, — былі толькі вершы, пісаныя беларускай мовай.

Беларускіх вершаў яшчэ ні было, але яны павінны быць і будуць. Як кожны народ мае сваю напынальную душу, так ён мае свой асаблівы склад (стыль) творчасці, найбольш прыдатны да гэтай душы. Ёсць ён і у нас, беларусаў, і мы мусіма звярнуцца да яго, каб ўлажыць што небудзь сваё у скарбніцу сьветавай культуры, каб уліць у нашу поэзію сьвежыя сокі, каб стаць бліжэй да душы роднага народу, лепі паталіць яе духоўную смагу, і запраўды ўзяцца за вялікую працу: развіццё беларускай культуры.

Распачаць гэтую справу у поэзіі будзе нялёгка: куды лягчэй ісці па прабоўным дарогам, куды лягчэй пісаць, маючы перад вачыма добрыя прыклады; а тут усё, ад пачатку да канца, трэба рабіць самому. Ёсць і шмат іншых перашкод, вымагаючых пільнай працы і доўгіх дум; асабліва няжка прыходзіцца пры найважнейшым і найгоршым пытанню: што с песьняў, каторыя пяюцца у нас, належыць да беларусаў, а што ўзято ад вялікарусаў, украінцаў і нават у палякоў? Скрозь спатыкаюцца у нас песьні, вядомыя у іх, або устаўлены каналчкі з гэтых песьняў, нікавыя параўнанні і т. д.. Ці мы бралі ад іх, ці яны ад нас? Ці зраслося запазычанае з душой беларуса, ці асталася чужым? Міма гэтых (і шмат якіх іншых) запытаньняў моўчкі прайсці ні можна, але і адказаць на іх ні проста. Ды як бы ні прыходзілася няжка, а праўдзівая беларуская поэзія павінна знайсці для сябе працаўнікоў. Бярымся за гэтую ні лёгкую, але патрэбную работу!

Бярымся! Наш сёгоняшні, наш заўтрашні напрамак — да забытага намі народнага беларускага шляху. Але вышаўшы на яго, спыняемся мы на разстанні: мы можам жыць з народных песьняў тая скарбы, аб каторых мова была вышэй, — браць і устаўляць у свае вершы; далей, мы можам вучыцца у народа, навукаць да яго творчэскіх падходаў. За што ж нам брацца?

Ідучы першай дарогай, мы, праўда, трохі адновім нашу поэзію і яна прыбарэцца крыху у народны колер [як тая

*). Аб сваёй пэзіі «Мушка-зелянушка» ды некалькіх дробных вершах я тут ні гавару, бо гэта ўжо — пачатковы вынік с тас працы над беларускім скалдам у вершу, якую я распачаў і абаравяю у гэтай стацыі.

паненка, што надзела ўзятую ад вясковай дзяўчыны шнуроўку]. Але, як кожны бачыць, гэта ні шлях да шырокага развіцця поэзіі. Да таго ж ні забудзем, што праз такія запазычкі чытач пачынае неяк сумлевацца у творчых сілах пісьменніка: мо' таму ён запазычае, што свайго стварыць ні можа? Калі запазычае — сапраўды рэч камптоўная, дык вынікае думка: чаго варт пісьменнік, у котораго лепшае — запазычкі? А дзе хто, можна спадзявацца, нават крыкне: плагіят! Але досыць аб гэтым. Ці рабіць тыя запазычкі, ці ні рабіць — наважнага значэння ні мае. Для шырокай жа працы трэба станавіцца на другі адзначаны намі шлях.

Аднак і тут можна ісці па роўнаму: можна старанна удаваць тое, што ёсць у народнай песне, кіруючыся, каб даць вытвор, які ні можна было б адрожніць ад народных. Гэта сталася б каронай для такой працы. Можна пісаць і інакш, — ні намагаючыся падрабіцца пад народную песню, але у народным дусі, прыклад чаго даў Каганец у сваім «Кабзарэ».

Пропі першаго спосаба многа можна сказаць. Напісан верш, котораго ад народнай песні і ні адрожніш. Гэта — трыумф пісьменніка, стаўшага на такую цуціну. Але на што той верш? Ці ж замала было народных песняў і без яго? Далей, — мы жа радзімся аб развіцці народнай поэзіі, а тут, у лепшым выпадку, становімся у ровень з ёю, аб развіцці ж німа і мовы. Яшчэ адно: круг сюжэтаў песні ні шырокі. Ён хутка будзе пройдзен увесь да канца, і тагды пачынуцца прыкрыя паўтарэнні старога, ужо сказанага: пісьменніку будуць звязаны крыдлы, поэзія упрэцца чалом у сцяну. Урэшні ж, адна рэч — песня, другая — верш: песня п'ецца, і гэтае робіць да яе такія вымогі і надае ёй такія прыкметы, удаваць каторыя у вершу было б слепаю.

Астэцтва апошні шлях. Ісці па яму — справа верная, але ні безпечная. Бо што такое той «народны дух»? На ім німа німа ані клейма, ані плэмбы, а таму пад яго прыкрыццём канечне будуць заносіцца у нашу пісьменнасць і наследаванні з вялікарускай і украінскай народнай поэзіі, пад уплыў каторай так

лёгка падпасць, і уласныя нікчэмныя выдумкі і яшчэ шмат чаго. Ізноў скажу, — шлях верны, але ні безпечны. Думаецца, пакуль мы робім першыя крокі, трэба нам трымацца народнай песні, як сляпы трымаецца плоту, трэба стаць бліжэй да першаго з абодвух спосабаў творчасці, але пры гэтым мы павінны памятаць, што ён добры толькі для пачатку працы, што па ім далёка ні зайдэш і што раней, або пазней мы павярнемся на шырокі, у безмерную даль пралегшы, шлях. Дзе яго шукаць — мы ўжо гаварылі.

Мы падаішлі к канцу. Астэцтва сказаць усяго некалькі апошніх слоў.

Намагаючыся арабіць нашу поэзію ні толькі мовай, але і духам і складам твораў, шчыра беларускай, мы зрабілі б цяжкую памылку, калі б кінулі тую вывучку, што нам давала сьветавая (найчасцей эўропэйская) поэзія. Гэтая апошняя праца павінна ісці поўным ходам. Было б горш, чым нідбалствам, нічога ні ўзяць з таго, што соткі народаў праз тысячы год збіралі у скарбніцу сьветавой культуры. Але заносіць толькі чужое, ні разьвіваючы свайго, — гэта яшчэ горш: гэта знача глуміць народную душу. Да таго ж адны жабракі могуць праз усё жыццё толькі браць. Трэба ж і нам, бяручы чужое, калі-ні-калі даць нешта сваё. А свайго, як мы бачым, мы давалі меней, чым маглі.

М. Богдановіч.

На ціхім Дунаю.

(Вершы беларускага складу).

Няліцелі гусі з далёкага краю,
Скаламуцілі воду у ціхім Дунаю.
Народная песня.

Бяседавая.

А чалом, чалом, мае госьцічкі,
Сабірайцеся на бяседачку,
На бяседачку ў хату новую,
У хату новую — сасновую
Ды за столікі кляновыя,
За абрусікі бялёвыя.
Ой, бялёвыя-саматканныя
У вузоры вышываныя.

Вышывала я у сем шаўкоў,
Вышывала каршуну суд.
Ён суды дае — перасуд бяра;
З большых птушак — хонь на перыйку,
А з драбнейшых, дык і пэлы хвост.
Прыходзіў тут мужык-варабей,
Каршуну у ногі кланяўся,
На сініцу-печку жаліўся.
Ні дамовіў ён скаргі свае,
Як пачаўся і трэск і грук.
Успыхнулі ўсе, зьлякаўшыся,
Разліцелісь хто куды здалёў.
Каўка неяк затрымалася
Ды і тая пахавалася —
І вузораў ні асталося.

Ды красна бяседа ні вузорамі,
А ласкавымі прыгаворамі;
Ні адвабнымі абрусамі,
А ласкавымі прымусамі.

* * *

У Максіма на кашулі вышыты галубкі;
Я за тое вышывала, што цалуе губкі.

У Максіма на кашулі вышыты лісточкі;
Я за тое вышывала, што цалуе вочкі.

У Максіма на кашулі вышыты падкоўкі;
Я за тое вышывала, што цалуе броўкі.

* * *

Як прышла я на ток малаціць —
У задуменню застаялася
Ды знепадку разсьмеялася.
Нават сорам на хатніх зірнуць:
Ці ні ўцямілі, хвароба на іх,
Ад чаго мой тварык сьмяецца,
Ад чаго мае сэрцайка б'ецца.

* * *

Хонь і зорачка — ды ні вячэрняя,
І каханачка — ды ні верная.
Пакахала — як яхант даравала:
Яхант-камень-сэрцу ён на гораваціко.
Прапацаю праз каханіко.

* * *

... А як сьмерню Максіма скаралі,
Рукі белыя да брамы прыбівалі.
Рукі белыя да брамы местовай,
Галаву да вежы вартовай.
Каб даджы яму кудры мачылі,
А вятры бы сушылі;
Каб крукі прыляталі — вочы дзюбалі,
Усе бы людзі пазіралі — ды ні забывалі.

Максім Богдановіч.

Хараству.

Ты — мой закон, мая душа, мая рэлігія, мой Бог.
І кожную хвілю я табе малітвы новыя твару.
Табою я шчасліў, я — твой жрэц, хвалу табе п'е мой рог.
Я — сеўбіт твой, я — твой ратай, я паласу тваю ару.

Усюды бачу я цябе з вінком вясялак на чале,
З вясновым сонцам у вачох, с парывам творчасці ў грудзях,
З букетам кясаў у руках, у вечным паласным сьвятле.

Са сьпевам цудным аб зямлі, аб зьверах, травах і людзях.
Гармоніяй твае душы напоўнен Божы сьвет увесь
Ад шума ветра між далін да сумнай дудкі пастушка.
Табою веіць вешні луг, грамады гор, зялёны лес,
Хварбуеш вусны шчыр-дзяўчат і кволы коўшык васілька.
І кудры старца беліш ты, у дзяцюка твой бляск гачэй.
У нябесах зоркі лічыш ты і аксаміт у лагчыне тчэш.
У лані грацыя твая. Варожыш нішчыню начэй.
А песняром — сыном зямлі — патхненне вечнае даеш...

Як дзядзька ездзіў у Вільню і што ён там бачыў.

(З разказу «Новая Зямля»)

5. У банку.

Зрабіўшы два-тры павароты, Людзей спытаўшы раз мо' у соты, Спыніўся дзядзька каля банку, Гдзе усходы чыстыя, як шклянкі, Шырокі крок яго стрымалі І у душу страх яму нагналі. Стаіць наш дзядзька у задуменні. Ні смее ног узняць на ступені: Баіцца ён мужычым ботам, Багатым пылам, дзегцям, погам, Аставіць след, дыван запламіць, Лепш іх ні знаць, ніхай іх цяміць! Чані ты іх, падумуць сварку Ды на барыш дадуць на карку. І гэта «іх», як здань якая, Пакой ад дзядзькі адганяе, «Іх» — нешта злое, цемь-сіла, Што душу дзядзькаву муціла. Зьяўляюшыся ў образе «мундзіра», Што аплевухі сыпле шчыра. Ды дзядзька страх перамагае. Ён шапку загадзя зьнімае, Па чыстых усходах, як мурашка, Паўзе на верх, ступае цяжка. Забіты дух яго векамі. Ужо чуе страх перад панамі І ног чуць дзядзьку ні кульбачыць. Хоць ён паноу яшчэ ні бачыць. У агромным, чыстым, светлым залі Туды-сюды паны сьнавалі. Сьмеяліся громка гаманілі. Цыгары хвацкія курлі. Ну, што ж? ім можна ўсё, вядома, Яны былі тут, як бы дома; А гдзе каторы павярненьца, Глядзіш — уюном там стораж трэцца, Пальто на пана надзевае І пану у вочы заглядае. Засуве руку пан у кішэню, Яму гасьцінцу ткіе у жменю, Той весь сагнецца і прысядзе, Аж сьмех бярэ, на гэта глядзі. Але й паны ні ўсё тут роўны: Адны з іх круглыя, як броўны, Ідуць мядзьведзям у перавалку, Другія высахлі у палку; Адны высока нос трымалі, Другія у зямлю назіралі. — Ну, адным словам, хто бага-

Той нес сябе зусім іначэй. А парт паноу у гэтым залі І мужыкі у кутках стаялі. І людзі рознаго там звання Таўкліся ў банку ўжо ад рання. Меж імі гоман ціха вісьне, Туды і дзядзька сьмела цісьне. Прышоў, стуліўся каля лавы І кідаў погляд ён цікавы, Сваіх суседзяў зьмерыў вобам І прысланіўся к сьцяне бокам. — Чаго стаяць? сядзіце, браце, І будзьце тут, як у роднай хаці. — Скажаў сэрмяжнік дабрадушна. На лаўку дзядзька сеў паслушна, Уздыхнуў, падзякаваў суседу, І завязалася ў іх біседа. Памлі пытаць адзін другога, Хто ён, адкуль, села якога, Губэрні, воласці, павету — Прыехаў я сюды з-за сьвету. С-пад самых Стоўнцаў — чулі можа? — Не Чуць ні здарылось, нябожэ. — А самі ж вы адкуль? — С-пад Ліды, С села Вялікія Дзяміды, (Ён дзядзьку Верасом назваўся); Прыехаў учора, затрымаўся; Пустая справа, ды і тую Ніяк ні справіш, праклятую; Усё пагнуць падлы, адкладаюць Ды на кішэні пагаладаюць. Ды зноў жа, браце, за панамі Німа прадыху. Усё з грашамі І мажа збожжа, і едзе. Так от і робіцца, суседзе. — Так гаварыў знаёмы павы. Лілася гладка яго мова; Ён скажа слово і прыскажа, Як муляр гліну у сьцену мажа, Каго ні возьме — падінае, Як бы сякерай адсееае. Наш Верас Грышка быў пажылы, Але відаць кавалак сілы, Хоць сілы велькі прабіваўся, У плечах прарокіх захаваўся. Ён знаў чым уціскаць сьці, Ні дарма ж шьвідаўся па сьвеці, Зямлі шукуючы с сябрамі, І знаўся добра с пісарамі. Парадкі банку Верас знае,

Ён ўсё раскажа і парадзіць... Ну, як з ім дзядзьку ні парадзіць? І дзядзька з Верасам здружыўся, Аб тым, аб сём разгаварыўся. — Вам трэба з банку разрашэньне? Пішэце, што ж? у банк прашэньне. Хадзема, я вам у раз нараю, — Пісарчука такога знаю, Што вам прашэньне ён за злоты Наліша з мілаю ахвотай. — Устаюць сябры, на бляск выходзяць І на паных вачамі водзяць, Абцасам лупіць на ўсю залю Ды так, што эхо лекатало, І каля століка малога. Гдзе ні відаць было нічога, Апроч бутэлячкі чарніла С шырокім дном, але без рыла, Сябры спыніліся моўчаліва. — Вам што? — пытае іх пачціва Сам пісарчук ўжо стараваты, І росту нізкага, кашлаты, Каторы вынік прад сябрамі, Як тая цорхаўка часамі Па цёмным дожджыку у летку З зямлі вылазіць ніўзаметкі. — А вот ён с просьбаю да пана. Бедак мариуенца ад рана... — Ага! так што? — перабівае. Тут дзядзька ўперад выступае І просьбу ціха выкладае, А пісар дзядзьку падбрэхае. — Пастойце трохі, пачакайце; А вот вам крэслачко сядзіце! — І пісарчук засуеўся. Ваўчком забігаў, закруціўся; С стала ён вынуў ліст паперу, — І ўсю пісарскую манеру Ён перад дзядзькам выяўляе: З-за вуха ручку выцягае, Ручкою ў возду і ён піша І трэ свой лоб ды носам чмыша, А ўжо потым для прыкрасы, Паноу пісаць ён выкрутасы, А дзядзька ніяка назірае, У жмені злот даўно трымае. — Ну, вот прашэньне і гатово! Прасеце ж вы каго другога... А можа граматны часамі? — — А так, — расьпішэмеся і самі! — І дзядзька палыцы расіраўляе, Бярэ ён ручку і мацае, Ды грабні-балцы, як чужыя, Ці як калочкі дэрыныя. Паро трымаюць бокам, крыва І водзяць ручку баязьліва.

На лбе буйны пот паказаўся, Як бы ён летніяю парою Прайшоў па куніпах с касою. Тут Верас к дзядзьку нахіліўся, Шаннуў на вухо, адзучыўся, Кінуўшы у дзьверы галавою; А дзядзька дробною ступою Ідзе к тым дзьверам, адчыняе, Прашэньне у скрутачку трымае, А там, за доўгімі сталамі, У паперы уткнуўшыся носамі, Сядзяць чыноўнікі, як кучкі. Сьрыпань іх перья, ходзяць ручкі, Трапчачь, як вопікі на сьні, Або сто шапалёў у палені. Заняты кожны сваім дзелам, Ніхто там у дзядзькі ні спытаўся, Чаго туды ён зачэсаўся. І дзядзька крокам ідзе нісьмелым К тому сталу, што быў набліжэў, Да барады с чырвона-рыжай І пераў гэтой бародою Схіліўся нізка галавою. Чыноўнік буркнуў шэсь сьрдзіта, Як той янрук каля карыта. Але прашэньне ён прымае, Насуніў бровы і чытае. — Ідзі у той стол, адгатуль трэці! — Марскнуў чыноўнік бародою, Як саламяною мятлою. «Адкуль яны бяруцца, чэрці?!» Прамармытаў руды пісак. Паноу наш дзядзька, небарака, На стол накідаў трапляе Ды зноў там галаву сьлавае. І перад новым палунакам Стаіць, сагнуўшыся абаранкам. Чыноўнік толькі лупнуў вобам І павярнуўся к дзядзьку бокам Ды водзіць перцам па бумазі (Усягды такі пачот сэрмязі). Стаіць наш дзядзька, ні адходзіць. «Ну што ж? Ніхай яшчэ паводзіць: Ні на дожджы я, часу маю, Ні пан я, трохі пачакаю!» Чыноўнік лупнуў зноў вачыма, Як бы на пещу ці айчыма, Ды зноў у паперы носам уткнуўся, А дзядзька наш ні зварухіўся, Стаіць, чэкае перыліва. Як бы згадзіўшыся моўчаліва У моўчкі с чыноўнікам паспорыць. Ні ён, ні дзядзька ні гаворыць. Злаваць чыноўнік пачынае, Што дзядзька, бытцам хвіга-

Тырчынь і пават ні шманае.
У канцы чыноўнік ні стрымаўся

— Табе чаго тут? — запытаўся.
— На шчот зямлі. Во тут пра-
шэне.

На продаж трэба разрэшэне, —
Гаворыць дзядзька так салодка,
Як толькі можа, ды каротка
Яго чыноўнік злы спыняе:

— Ні важна справа — пачакае.
Прыдзі сюды праз тры часіны,
Бо дужа я цяпер заняты, —
Важнейшых спраў тутесць ба-
гата.

Уздыхнуў Антось ад тэй на-
віны,
Але нічога ні парадзіў.

І збom сцяны ты ні праса-
дзіў.

Вярнуўся ен, ідзе да Грышкі.
— Бадай ім выперло ўсе кіш-
кі! —

Сяраўе Верас, злосна лае,
А дзядзька сябру памагае,
І сталі у двух біць языкамі.
Каб тое сталася с напямі,
Што ім сябры прасілі у Бога,
Ні асталося б з іх нікога.
Ды есць жа прыказка такая:
Кліні ты пана, пан сычае;
Але тут стораж падбегает
І кажа так ім: «ягомасці!
Ягчэй ні будзе вам адзлосці.
Давайце пану мне бумагу,
Мо' на мяне возьмуць увагу,
Бо я іх норау лепей знаю,
І вас ні доўга затрымаю» —
І, узнушы у дзядзькі дзеве

дзсяткі,
Завесу у кантору без аглядкі.
Праз поугадзіны ен вярнуўся.
Давольны, дзядзька усміхнуў-
ся.

Што так яму пананцавала, —
Як бы гара с плячэй апала

Сябры на Замковай гары.

— Ну, што ж? — гаворыць дзя-
дзька Грышку: —

«Хадзема, выйдем на кілішку
Ды перакусім, чым панала;
Я з дому узю кавалак сала,
І хлеба есць крышан са мяю.
Чаго ен сохне сірато?»

Хадзем, наснедаем! — Што ж?

Даўго ўжо чэрэво парожна, —
Сябры устаюць, ідуць снавагу
І на прапінект нясуць сермягі,
Гдзе панства усякаго багата
Ідзе і едзе, як у сьвято,
Тут генаралы сустрачалісь,
Паны такія панадзілісь,
Што дзядзька ледзе мог стры-
мацца.

Ды Верас з дзядзькі тут сьме-
яўся:

— Ты ні глядзі, што ен уба-
раўся, —

Галстук павесіў і манішку,
А каб раздзець яго, брацішку,

То пэўна ходзіць без кашулі;
Замест часоу кусок цыбулі

На лапцужку тырчыць у кам-
зельны,

У самого зубы ўсе на бальцы.
На воко — зух; глядзіш, аж зьле,

А у кенцы вепер падзімае. —
А дзядзька наш адно дзівіўся:

— Ого, брат, горад нарадзіўся!
Тавіх дамоу ні бачыў зроду.

А колькі усякаго народу!
Якія вежы і касцёлы!

Як іх трымаюць, толькі дозы!..
Глядзі — унь будка цэгляная..

А брат ты мой, гара якая!
Ого б адтуль зірнуць на горад! —

Забыў тут дзядзька і пра го-
рад

І просіць, муляе ен Грышку
Узыйсці на тую гору-вышку,

Гдзе разрасьліся так густа кле-
ны.

Ідуць сябры у сквэр зялены.
У пнячку развесістых галінак

Лежаць дарожкі меж расьлівак,
Такія чыстыя, аж міла.

І людз множество тут хадзіло,
Найбольш усе моладзь гарадская,

Ды, худосочная, благая,
Усе панічы-зукі, паненкі;

Як бы у вое, іх станік цепкі,
Ідуць чародай па дарожках.

А чаравічкі на іх ножках
Зямліны чуп-чуп датыкаюць.

Знаенца, долу ні чанаюць;
Ідуць, спусьцінушы вочыятыкі,

На погляд піхі, як агнятыкі.
А панічы снуюць стрыжамі,

У паненак цэлацца вачамі.
Так от і лнуць, як рой да

грачкі,
Як тыя мошкі каля сьвечкі:

А на скамейках пажылыя
Сядзяць паны, як бы сьвятыя;

Багата ўсе яны адзеты,
Чытаюць кнігі ды газаты.

Ды Божа мой! Усяго ні уба-
чыш.

Хоць колькі часу ні патраціш,
Сябры тым часам сквэр мінулі,

Налева у гору павярнулі.
Тут з будкі стораж іх спыняе.

— Куды ідзеце? — сяброу пы-
тае.

— Куды-ж? на гору есць ва-
дома.

— А вам то правіла знаемо,
Што безбілетным ход запінен?

Хто ідзе на гору, той павінен
Купіць білет на право ўхода, —

У чупрыны рукі запускаяюць,
Аб гэтай справе разважаюць:

За што плаціць? пустая справа;
Але ж ізноў — зірнуць цікава,

Як там з гары ўсе выглядае,
І дзядзька стоража пытае:

— А колькі той білет каштуе?
(Ніяк нам у Вільні ні шавіце! —

Паніху дзядзька дабаўляе,
Адказу боязна чэкае).

— Усяго шэсьць грошай. За-
плацеце,

Тагды сабе здаровы ідзеце. —
— Каб наша ліхо ні даждало!

Гдзе наша, брат, ні прапа-
дало?!

Гаворыць дзядзька наш раз-
вязна,

У кішэню лезучы адважна,
Барэ ен грынуць. — Даўце зда-
чы!

Валайма, Грышка, на удачу;
Ні трэскі, браце, нашы гро-

шы! —
І так панзі, што аж калоны

Іх крамных портак затрасьліся,
На ўсіх парах сябры нясьліся.

— Ого, гара! як пач крутая.
Так от чаму, як шрубка тая,

Дарожка уецца крыва, бокам:
Напробуй узлесьці простым кро-

кам, —
Ніяк ні узлезеш, адарвешся,

Напчэнт, сканцінушыся, разаб-
ешся.

Ну, і гара! аж ногі млеюць! —
Сябры ідуць і веселяюць,

Бо падта ж ужо гара цікава —
І шэсьць канейк уся забавя!

— Ці то яе такая урода?
Не! відань рукой народа

Яна насыпана сирадзеву...
Ого, мой Божа! чалавеку

Усёго ўсе мала, ні хватае, —
С сабой больш дзядзька разва-

жае:

— Банна німа яго патрабам.
Чаго німа над гэтым небам?!

— О, чалавека ні здаволіш:
Адно патрабу збудзеш, згоіш,

Глядзіш — другая нарастае. —
Урода ўжо яго такая.

Твардоўскі пан быў — мо' чуваці?
Яму ўсе чэрні слугавалі:

Што ні задумаў — чорт споўняе,
Яму ж чагось-то ні хвалае.

І грошы шэй, як бы саломе,
— Ды гэта казка! — Ну, ведама;

Але хоць казка, ды праудзіва. —
— Яно то так — усе справед-

ліва.

А узяць хоць нас: ні тое ж
само?

І мы, як тая багна-яма,
Весь век варушымся, збіра-

Давольны ж мы хоць раз бы-
ваем?!

Пытае дзядзька з мудрай мінай,
Ды Верас змоук, бо тэй часінай

Яны на верх гары узняліся,
Утамлілісь моцна, засапіліся,

І ногі іх сныніліся самі.
А слауны відак прад сябрамі,

З гары высокай раскрываўся!
І дзядзька ім залюбаваўся.

У нізу гары вілісь прыгожа,
Як бы дарожкі памеж збожа,

Дарожкі чыстыя, крывыя;
Над імі драўкі маладыя

Свае галінкі раскідалі,
Шалаш зялены ім сплёталі.

Агроны горад, песна зьбіты,
Весь блескам сонейка заліты,

Займаў узгоркі і нізіны.
Домы пугнуліся, як віціны,

То у доуж, то у поперак радамі,
То закрываючыся садамі,

Або узгоркам крутабокім;
А гдзе васпанам адзінокім

Стаю палац, як пан у касцёлі
У багатай опратцы меж голі.

Будычкі песна грамадзіліся,
Адзін к другому ўсе схіліліся.

Так часам у полі у безпарадку
Дурных авец пудліва стадако

Адна другую націскае,
Як часам воук іх панужае.

А меж дамоу, як бы сродзь
горак,

Тых ручайнак сьветлы ворак,
Віліся вулічкі так, гэтак

Густою тканню шэрых клетак.
У гары, высокая над дамамі,

Пазалачонымі крыжамі
Блішчалі пэрэвы і касцёлы,

На сонцы зьяючы верхамі,
І гоман іх знаёму вяселы

Гудзеў над горадам магуча,
Прымітва, гучна і пануча.

Налева, меж гор крутабокіх,
У берегах сваіх высокіх

Па памянх, тая зямейка,
Вілася шугавая Вілейка

І гдзесь-то нікла за гарою,
Крутуушыся хорама дугою.

А справа, уніз, свабодным уз-
махам

Легла другая рэчка шыхам,
Як бы сталевая пружына;

То Віля — Літвы дзіліна, —
Песалася важна меж абрываў

Блэкучай стужкай зграбных
звізаў,

Як бы жывое сэрэбро. Хвалі
Пь сонны ўч-чуп трэпталі.

Так у вайскі дзень дрыжыць
лістамі,

Абліты сонейка лучамі,
Раскошны клен і пышная зьле,

На сонцы лісьцікі кушае,
На левым берэзі у шнурчак

Як стрэлка, роўніўка, пад гору,
Як тыя буквы на паперу.
Дамэ каменныя—грамады,
Палацы пышныя, пасады
Весь правы берэг абступалі,
І пені іх у вадзе дрыжалі,
І адбівалісь, як у люстэрцы,
У Віліі хмурынок перцы.
Што вісьлі белай чарадою
Высока у небе над зямлёю.
А там, за горадам, так здатна
І так прыгожа і прыятна
Палоскі нівак шлі абрусам,
Лясы, гаечкі зграбным вусам
То тут, то там у палех чарнелі,
Як бы на сонейку гарэлі,
Заслаўшысь наміткой тумана,
Лучамі сонейка сотканай
І у образах тых самавітых
Палеу, задумаю спавітых,
Пачулісь родныя павевы
І дарогія сэрцу сьпевы
Для мужыкоў, сыноў заўзятых
Палеу, лясоў, лугоў багатых.
Ні горад гэты, ні касцёл,
Ні манастыр, ні сквэр вяслы
Чаруе погляд задумены.—
Ралля іх кліча, грунт каменны,
Прастор палеу; іх цягнуць нівы
Лясоў, гаю і рэчак зьвіны.

Там іх душа, там усе іх думы.
Ім далей хочацца ад шуму
Трэскучых вуліц, перавулкоў,
Ад смроду гэтых закавулкоў.
А на гарэ было спакойна,
Чуць далятаў сюды нястройна
Далекі шум і той змягчаўся,
Сюды вейк боязна урываўся.
Гара спакойна пазірала,
Маўчанне важнае хавала,
Як сьведка той вялікай справы,
Што для пустой людзкой забавы
Ніколі уст ні раскрывае
І моцна тайну ахраняе.
— Ну, што Антоні: надзівіўся?

Ад думак Верас абудзіўся:
— Ці ні пара б пасілкавацца?
Бо трубіць чэраво, прызнацца.
— А пойдзем. Што ж? глядзець
даволі.

Як ні глядзі ты, а ніколі
Жывот свой гэтым ні здаваліш.
Нічым яго ты ні умоліш,
Апроч гамелкі хлеба, сала.
Для жывата яно трывало,
Бо клек яно і сілу мае,—
І Верас гэта падцьверджае.
Сябры назад з гары зьвярнулі,
Шырокім крокам сьціганулі.

— Пастой! а там што?—Там?
гармата!—
— Чаму ж пры ей німа сал-
дата?—
На вошта ен тут?—Засьмею-
шысь

Пытае ў Верас:—мо' старая,
Або хвалышчывая якая,
Дык які ж чорт з яе стрэляе?
Так, для хараства, тут мейсцо
мае.

Бо як стрэляць? хіба здурэўшы,
Або паленну добра зьнеўшы:
Як вош на лбе, на версі груды;
Папробуй пальнуць—столькі
людзі!

— А вось я чуу, што і стрэ-
ляюць—

Як раз тут поудзень выбіва-
юць.—

— Хіба мо' у гору,—Грышка
здаўся,—

У людзей пра гэта ні пы-
таўся.

Ні буду спрэчвацца заўзята.

С такой гаворкай да гарматы
Прышлі сябры і важна сталі;
Гармату доўга разглядалі:
З бакоў і з заду заходзілі,
Аб ей размову завадзілі,

Калесы дзідзька разглядае,
І бліжэй, бліжэй падступае,
Хацеў рукою ішчэ пагладзіць.
— Ой, ні чапаў! а то разса-
дзіць!

Ніхэй яна, брат, лепей сирахне!
Зачэніш, палду, ды як чахне!
І вочы высмазіць і кішкі!
Шпурне, глядзі, аж на Лукішкі!
О! з ёю, брат, такія штукі!—
Рвануў назад, як ад гадзюкі,
Служаўшысь, борзда дзідзька
рукі.
Ды так, што Грышка стаў сьме-
яцца.

— Хадзем, брат, лепей сілка-
вацца!—

Сакавік—май 1911 г.

Мінскі астрог.

Якуб Колас.

КРОНІКА.

Аб беларускай мові у касцёлі. Іст-
наваўшы у пачатку рэвалюцыі Беларускі
Нацыянальны Камітэт надаваў 25 (12)
красавіка 1917 г. праз рукі выбранае
дэлегацыі Магілёўскаму арцыбіскупу ні-
жэй паданую заяву:

«Да Яго Эксцэленцыі Магі-
лёўскага Арцыбіскупа аб бела-
рускай мові у касцёлі.

Касцёл каталіцкі, маючы вялікае
заданне навучаць усе народы «docete
omnes gentes», с-прад выкоў зьвярта-
ўся да усіх народаў у іх роднай мові.
Патрабу гэтаго зьвертання у роднай мо-
ві паказаў Сам Бог, даючы апосталам і
іх вучням дар язькоў, с катораго то да-
ру карыстаючы, пасланцы Хрыстусовыя
апавешчалі усяму сьвету эвангелію у зра-
зумелай для усіх гутарцы і такім парад-
кам шырылі каралеўства Божае на зямлі.

На Беларусь вера каталіцкая у ла-
цінскім абрадку прыйшла с Польшчы і
разам с напырэннем каталіцтва, шыры-
лася так сама польшчына.

Па-польску навучалі людзей разумець
веру, па-польску вучылі маліцца, па-
польску вучылі чытаць кніжкі касцёль-
ныя і дзеля каторых прычын мы бачым
цяпер, што народ беларускі, гаворучы
інакш у хаці, мае чужую мову у кас-

на свойму, а па чужому.

Ні даходзячы прычын, чаму гэтак
зрабілося, мы бачым, што с напырэннем
народных рухаў гэтак далей быць ні мо-
жа, што гэтае нінармальнае раздваенне
формы адносінаў да Бога і людзей мусіць
с часам уступіць адной формі—беларус-
кай; да гэтаго ідуць усе народы, да гэ-
таго ідзе і народ беларускі.

Народ наш да гэтаго часу быў у
натта цяжкіх варунках. Даўно ўжо ра-
дзілася думка завясыці беларускую мову
у касцёлі, але гэтаму стараўся пера-
шкодзіць расійскі урад, каторы або про-
ста забараняў гаварыць у касцёлі па
беларуску, або, праз заводжыванне сіл-
ком расійскай мовы у касцёлі, спыняў
усякія спробы завясыці туды беларушчыну.

Патрэба завясыці беларускую мову у
касцёльным жыццю, ўжо людзі бачылі
здаўных; яе відзелі А. А. Езаўіты, заво-
дзячы беларускую мову у Хвашчоўцы,
відзеў яе біскуп кс. Сымон, каторы у
сваёй запісцы на імя Апостольскага па-
саду выказываў патрэбу унясьці белару-
шчыну у касцёл і Магілёўскую духоў-
ную сямінарыю, толькі радзіў рабіць гэ-
та асьцярожна: урад цікуецца, каб з гэ-
таго ўзяць повад і унясьці у касцёл ра-
сійшчыну. Патрэба гэтая цяпер яшчэ
большая, бо апроч народнаго беларуска-
го руху, каторы жадае свае мовы у ка-
сцёлі, а таксама апрача карысьці, якую

ні, сюды яшчэ далучаецца патрэбнасьць
нясьці сьвятло веры каталіцкай тым, ка-
торыя няпер наварачываюцца да каталіц-
каго касцёлу і да каторых няжка зьвер-
тацца па-польску, бо яны яе ні зусім
разумеюць; іншымі славамі, польшчына
у цяперашніх варунках можа прынясьці
толькі шкоду каталіцкаму касцёлу на
Беларусі, а ні карысьць,—і дзеля гэта-
го духавенства на Беларусі, апіраючыся
на польшчыні, ні зможа зрабіць таго,
што павінна зрабіць і ні будзе споўняць
волі касцёла, каторы, высылаючы місье-
нароў да чужых краёў, кажа ім спачат-
ку навучыцца тамашняй мовы, а пасля
ужо ісьці апавешчаць слово Божае.

Абраіўшы і абсудзіўшы усё гэта, а
таксама маючы на увазі цяперашнюю сва-
боду, Беларускі Нацыянальны Камітэт
зьвертаецца да Яго Эксцэленцыі Магі-
лёўскага Арцыбіскупа с такімі пажадан-
нямі:

1. Каб завясыці ад восені 1917 г. у
Магілёўскай Сямінарыі у Петраградзе
лекцыі беларускае мовы, літэратуры і
гісторыі Беларусі.

2. Прыпомніць усяму духавенству на
Беларусі яго абавязак, па колькі копіць
сіл і магчымасьці, прамаўляць па бела-
руску да людзей у навучанню веры у ка-
сцёлі і школі.

3. Чытаць па касцёлах усе адозны
паўночна-заходняга (паўночна-біскупскага)

між іншымі языкамі так сама па-беларуску.

4. Адаць беларускаму духавенству ўсе касцёлы, якія маюць быць зьвернуты праз новы ўрад, у каторых можна было-б без ніякіх звадак адразу завясьці беларушчыну.

5. Паручыць ксяндзом заняцца выданнем беларускіх рэлігійных кніжак для касцёла і школы, а такжа беларускай часопісі.

6. Камітэт просіць пазначыць на Беларусь ксяндзоў беларусаў, або тых, каторыя знаюць беларускую мову.

7. Камітэт просіць прычыніцца, каб на Беларусь быў назначаны біскуп беларус, або такі, каторы умее па-беларуску гаварыць, знае беларускі народ і яго патрэбы.

Падпісана: Дэлегацыя нацыянальнага зьезду беларускіх дзеячоў: Р. Скірмунт, кс. В. Гадлеўскі, А. Будзька, П. Аляксюк.

Паважны голас у справі беларускай нізалежнасьці. Проф. М. Даўнар-Запольскі, вядомы сваімі працамі па гісторыі Вялікага Княства Літоўска-Беларускага, напісаў па поваду абвяшчэння нізалежнасьці Беларускай Рэспублікі перадавую станію у кіяўскай газэце «Білорусское Слово», у каторай гаворыць: «Лёсы зроблены! Вялікі акт у жыццю нашага народа здзейсніўся: Беларусь абвешчана сваім часовым ўрадам нізалежнай рэспублікай. У кожнага беларуса пры гэтай вестцы радзюча забьенна сэрца. Натопі трывожных і сьветлых пытанняў павінны прамігнуць у галаве кожнага з нас: ці маем мы право на гэтакі шаг, ці у час гэты шаг зроблен і — глаўнае — што яно чакае нашу родзіну наперадзі?

Мне думаецца, бадай ні патрэбадаваці, што беларускі народ мае право на самаадзначэньне і на нізалежнае бытаваньне. Мы будзем найноў, адметную ад другіх рускіх народаў сваю мову, этнаграфічнымі асобнасьцямі і агульным культурным укладам жыцця, утвораным гістарычна. Ужо адгін гэты варунак дае нам право на нізалежнае дзяржаўнае існаваньне. З гістарычнага боку мы уяўляем сабою нацыю, каторая толькі каля 150-ці год складала правінцыю Расійскай імперыі. Да прылучэньня к Расіі Беларусь перажыла тры перыяды гістарычнага жыцця. Да 14-го веку яна складалася з некалькіх княстваў, меўшых кожнае значэньне нізалежнага гасударства. У 14-м стагодзьдзі Беларусь добравольна аб'ядналася з Літвой і да 1569-го года уяўляла сабою нізалежнае дзяржаўнае цэла. І посьля 1569 г., злучыўшыся актам Уніі с Польшчай, Беларусь ні страціла сваіх суверэнных праў, застаючыся некалькі стагодзьдзяў фэдэратыўнай

часьцю аднае Рэчы Паспалітай — Польска-Літоўска-Беларускага гасударства. Яна ці была правінцыя Польшчы і захавывала сваю дзяржаўнасьць. Мы гістарычна звыклі да вольнага урадаваньня, адабранага у нас праз Расію...

Усе гэтыя асобнасьці нашае родзіны і нацыі даюць нам гістарычнае право на нізалежнае існаваньне. Але пытаньне месціцца у тым, ці у час выбран момэнт дзеля абвяшчэньня Беларусі нізалежнай рэспублікай? З усяго таго, што нам да гэтага часу вядома аб палажэньню дзел на Беларусі, аб яе пакутах, мы с цьвёрдасьцю можам сказаць адно: іншаго выйсня быць ні магло. Мы ні сьпяшаліся адлучацца ад нашае усходняе сястры, але петраградзкія загадчыкі аграбілі наш бедны край, ні далі злажыцца ўраду на фэдэратыўных або аўтаномных пачатках і кінулі нашу родзіну на літасьць лесу. Пры гэтакіх умовах наш часовы ўрад павінен быў зрабіць тое, што ён зрабіў. Другое пытаньне, ці адбудуем мы сваё жыццё зусім нізалежна, ці ні увойдзем, як частка, у склад тае ці іншае фэдэратыўнае камбінацыі. Важна тое, што цяпер мы будзем выбіраць тую ці іншую камбінацыю, мяркуючыся з нашымі інтарэсамі.

Дзеля выказанага мы ні можам ні вітаць здзейсьненага факта. І мы ўсе беларусы павінны памятаць, што цяпер становішча нашае родзіны накладвае на нас цяжкі і адпаведальны абавязак. Мы павінны ўсе злучыцца, мы павінны напружыць усе свае сілы фізычныя і культурныя дзеля таго, каб апраўдаць нашае право на самабытнае існаваньне і абараніць нізалежнасьць нашае бацькаўшчыны. Да згоднай працы, браты!»

Беларуская студэнцкая арганізацыя. У Менску закладаецца беларуская студэнцкая арганізацыя пад найменнем «Беларуская Студэнцкая Райніца». Выпушчана адозва гэтакага зместу: «Студэнты і студэнткі! Моладзь наша, як вучаніцы і вучні, даўно ўжо згуртаваліся у гурткі і таварыствы. Німа толькі нашае студэнцкае арганізацыі.

Бацькаўшчына наша хутка стане на дарогу новага жыцця, на шлях нізалежнага дзяржаўнага бытаваньня. Нам трэба цяпер гатавацца да тае вялікае і адпаведальнае працы, якой запатрабуе ад нас нашая спакутаная айчына. З абвяшчэньнем нізалежнай рэспублікі, Беларусь скінула апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасьці, якое гвалтам было накінуто на яе маскоўскімі парамі, але ні скінуто яшчэ нацыянальна-культурнае ярмо, каторае калечыць самую душу нашага народу. Нацыянальнае адраджэньне — гэта вайна культур, каторая звычайна канчаецца вызваленьнем прыдушанай, падняўшай птандар паўстання. У гэтым змаганьні патрэбны ні бацькі і дзеці, ні

але інтэлект і духоўная сіла. Тут патрэбны тварцы культуры, армія інтэлігэнцыі, правантая сытым жаданьнем культурнага росквіту для свайго народу. На гэтым шляху чакае нас цяжкая, але салодкая, праца. Патрэбны інтэлігэнтныя людзі і разумнае заданьне сваіх сіл і здольнасьці дзеля адбудаваньня новае лепшае долі свае айчыны.

Студэнткі і студэнты! Нам трэба арганізавацца, нам трэба злучыць свае сілы, каб агульнымі заходамі, узаемнай дапамогай і братэрскай парадай гатавацца і другіх да тае вялікае працы, якую павінны мы будзем прывесці і аддаць сваёй зьнешняй вайною бацькаўшчыне. Беларусь нас выгадавала, яне нас выносьціла, яна выяла нас на шырокі шлях сьвету і званьня, — і ёй мы павінны аддаць свае сілы і навуку.

Хто з нас лічыць сябе сынам Беларусі, хто хоча ёй лепшай долі, хто ні хоча быць наймітам у чужындаў і хто хоча азнаёміцца с палітычнымі і культурнымі яе заданьнямі, — той пыхай далучае сябе да «Беларускай Студэнцкай Райніцы».

Офіцыяльнае паведамленьне Рады Беларускай Народнай Рэспублікі. На апошнім сваём пасяджэньню Рада Беларускай Рэспублікі прыняла 14-го красавіка пастанову паслаць дэлегацыю з двух асоб да Германскіх окупанцыйных ўласьцей дзеля выясьнення гэтакіх пытанняў: 1) аб масавым затрыманьні Германскімі ўласьцямі мейсцовага насіленьня Беларусі і аб магчымасьці іх вызваленьня; 2) аб устаўленьню пры Народным Сакрэтарыяці рэгістрацыі насіленьня Беларусі.

Выбраныя Радай дэлегаты, сябрукі Радзі — д-р Б. Айзенштадт і юрыста Л. Заяц, 15-го красавіка былі прыняты палкоўнікам фон-Келлером і выясьнілі ніжэй пісанае:

Дзеля таго, што ўрад Валікарэіі парушыў варункі міру (затрыманьне дэмабілізацыі — фармуваньне новай чырвонай арміі, працяг вайны з Украінаю, помах проціў-германскаму войску у Фінляндыі і т. д.) Германскія ўласьці натуральна маюць право лічыць усіх быўшых ваеннаслужачых ваеннапалоннымі. Посьля першага загаду аб затрыманьні тых, хто ні зарэгістрыраваўся, адбыўся другі — аб затрыманьні усіх наогул салдатаў. Пры гэтым нападаліся і птапкія, затрыманьне каторых зусім ні уваходзіло у плян окупанцыйных ўласьцей. Акрам таго, сярод затрыманых салдатаў, як выявілося, маецца многа «ямейных», пакінуўшых у Менску свае семі на ласку лёсу, а гэтак сама і тутэйшыя жыхары места Менску і ваколіцаў, маючыя пастааннае дзело. На аснове гэтаго, германскімі ўласьцямі ўжо зроблены заходы для сьціслага перагляду дакумэнтаў усіх затры-

шэй намячэныя катэгорыі будуць аслаблены. Яны ні выправджаны у Германію, а застаюцца трэшкі заходней Менскага району. У будучыні ні толькі мірныя жыхары, але і былыя ваеннаслужачыя, паказаныя патрэбныя пасьвядчэнні, затрымывацца ні будуць. Што тычыцца жанок, дык аб іх затрыманню жаднага загаду нікім ні рабілося, і чутка гэтая—плод ганебнай выдумкі.

На увагу дэлегацыі, што Рада Беларускай Народнай Рэспублікі, як ядны поўнамоцны краёвы орган, выказвае пажаданне, каб окупачнай улада ўходзіла ў кантакт з ёю на конту розных спраў, датычных насялення Менску і ваогул краю,—палкоўнік фон-Келлер адказаў, што у гэтым пытанні ён ні компэтэнтны вясці размову, але згадуўся перадаць гэта вышэйшаму камандаванню.

Пастанова Віленскай Беларускай Рады. Прймаючы пад увагу: 1) што бытнасьць, падтрымліваных «энтэтай» дзеля яе палітычных мэт, чужацай войск на адвечна Беларускай землях можа у будучыне аказацца прэцэдэнтам для прылучэння гэтых зямель да Польскага караўства, або дзеля дамагання тэрытарыяльных кампэнсацыяў у постаці беларускага Беластоцкага вобласці, сумежнага з Польшчай;

2) што, абвешчаючы прылучэнне закардоннай Беларусі да Польскай манархіі, польскія войскі выяўляюць гэтак захватныя тэндэнцыі на беларускія землі, і іх чыннасьць з гэтага погляду перастае ўжо быць самаабаронай палякоў ад большэвіцкай анархіі і прыбірае характар вялізнай палітычнай авантуры, каторая ідзе супроць жыццёвых інтарэсаў беларускага народу і супроць яго жадання нізалежнасьці;

3) што расійскія войскі, каторыя па загаду расійскага ўраду аружнай сілай перашкодзілі ўтварэнню беларускай нацыянальнай арміі, самі ні здолелі ўтрымаць беларускія землі і блізка саўсім пакінулі іх, ні споўніўшы перад імі сваіх павіннасьцяў і абяцанняў;

4) што Беларусь ад XIII-го да канца XVIII-го стагоддзя была нізалежна, складаючы разам з літоўцамі асобную дзяржаву [Вялікае Князьство Літоўскае], і, пасьля прылучэння яе гвалтам да Расіі, праз сто дваццаць гадоў няволі і ўціску ні пераставала дабівацца нізалежнасьці нават с аружжам ў руках (1812 — 1905 г.г.);

5) што большэвіцкі ўрад далей веў палітыку гвалту над беларускім народам, даўшы яркае выражэнне гэтаму ў разгоні Усебеларускага Зьезду у Менску,— Беларускай Рада, аб'яўляючы разарванай звязь між Беларуссю і Расіей, выказвае свае дамаганні:

1) каб польскія войскі чым хутчэй вышлі з беларускіх зямель, на каторых беларускія краёвыя арганізацыі возьмуць пад сваю апеку і менне і жыцце жыхароў;

2) каб пакінутыя на няміласць долі Беларускай землі за фронтам былі ўраз жа далучаны да акупаванай часткі Беларуска-Літоўскага краю дзеля арганізацыі тут нізалежнага дзяржаўнага бытавання;

3) каб сумежныя з Польшчай спрадвечна беларускія землі [Беласток, Гродня] ні ў якім здарэнні ні былі вылучаны з рэшт краі дзеля прылучэння да Польскага караўства.

Беларуская Рада, апіраючыся на рэзалюцыі Беларускай Канфэрэнцыі у Вільні 25, 26 і 27-го студ. 1918-го году (аснаўныя пункты да гэтага дадаюцца) і па пастанове разганавага базішэвікамі Беларускага конгрэсу у Менску 7-18 XII, 1917 г.,—зьяўраецца да усіх дзяржаў, прызнаючых прынцып самаадзначэння народаў, а ў першы чарод да Нямеччыны, каторая мае найбольш супольных з Беларуска-Літоўскім краем эканамічных інтарэсаў, с прызывам аказаць помач у справе адбудовы дзяржаўнай нізалежнасьці калішняга Літоўска-Беларускага гасударства [Вялікаго Князьства Літоўскага], ні ўзіраючыся на цяперашні раздзел яго лініей фронту. Вільня, 18-го лютага 1918-год..

Падпісалі: Прэзэс Беларускае Рады — А. Луцкевіч, пратоіер. М. Голенкевіч, ксёнда В. Талочка, К. Фалькевіч, Дулька. Сябрукі Рады: Я. Туркевіч, Я. Салавей, І. Луцкевіч, Я. Станкевіч, М. Радзевіч, М. Перскі, Сэкрэтар Рады: Д. Семашка.

3 вершаў Надсона.

I.

Над сьвежай магілкаю.

Я зноў адзін — і зноў вакол
Усё тая ж ноч і цемра мне.
Міне па сьвежы гэты дол
Прыслалі думкі нізямныя...
Чаго чакаць, на што мне жыць,
На што змагацца, клапаціцца?
Мне больш німа каго любіць,
Мне больш німа каму маліцца.

II.

(Сьпі спакойна, мая дарагая!

Толькі у сьмерці жаданні спакой,
Толькі у сьмерці брыво ні маргае.
Ні зайдзе безнадзейнай сьлязою.
Ні засмуціць маркстна думка
Мілай русай галоўкі твае;
Без трылогі твая будзе трукна,
Вечным сном цябе шчыльна ськуе.
Белы гроб твой накрыты зямлёю,
Белы крыж над табою стаіць —
Ея пасьвечаны шчырай малібою,
Яго сьлёзка мая акрапіць.
Я даўно так ні плакаў... Здаецца,
Што ў грудзях, затамленых бядой,
Усё сьвятое адразу працнецца,
Каб шалёны быў жалю над табой.
Вось вірнецца відна і з вясною
Мілы госьць — салавей прыляціць
І ў цішыню ноч над табою
Срэбрам песьня яго зазвініць,
І зялёная ліпа старая
Ад гэтай песьні замрэ над табой...
Сьпі ж спакойна, мая дарагая!
Толькі ў сьмерці жаданні спакой...

Манар.

Рэдактар Я. Лёсін.

А б в е с т к а.

Мэханічная фабрыка Віленскага Таварыства Сельскай Гаспадаркі у Арле (высяленая з Вільні), суліць усім каопэратывам сталёвыя зубы (клеці) для барон—забіваць у дрэўляныя рамы.

Умовы прадажы і пробы высылаюцца почтай.

Адрэс для лістоў: Орел, Кромская 48, Склад Віленскага О-ва Сельск. Хозяйств.

Адрэс для тэлеграм: Орел. Агрікультура.